

Aké sú postoje žiakov základných škôl na Slovensku k vydre riečnej?

Peter Urban

Envigogika 10 (4) – Recenzované články/Reviewed Papers

Publikováno/Published dne 5. 12. 2015

DOI: [10.14712/18023061.472](https://doi.org/10.14712/18023061.472)

„Vydra treba vyhlásiť za prírodnú pamiatku a hájiť ju tak, ako to potrebuje!“

Ernest Bethlenfalvy (1880 – 1955): Vydra. In: Naša zverina (1937)

Abstrakt

Vydra riečna (*Lutra lutra*) je autochtónnym živočíšnym druhom slovenskej fauny. Cieľom tohto príspevku bolo zistiť postoje žiakov základných škôl z celého Slovenska k tomuto druhu. Výskum prebiehal v rokoch 2013–2014. Postoje a poznatky žiakov sa zisťovali dotazníkom. Výsledky ukázali, že väčšina žiakov vydru riečnu a jej potravu pozná. Najviac informácií o nej získali zo školy, z televízie a internetu. Ich postoje k vydre a jej ochrane boli pozitívne. Väčšina žiakov prejavila ochotu angažovať sa pri ochrane vydry.

Klíčové slova

Lutra lutra, dotazník, vedomosti, ochrana, škody

Abstract

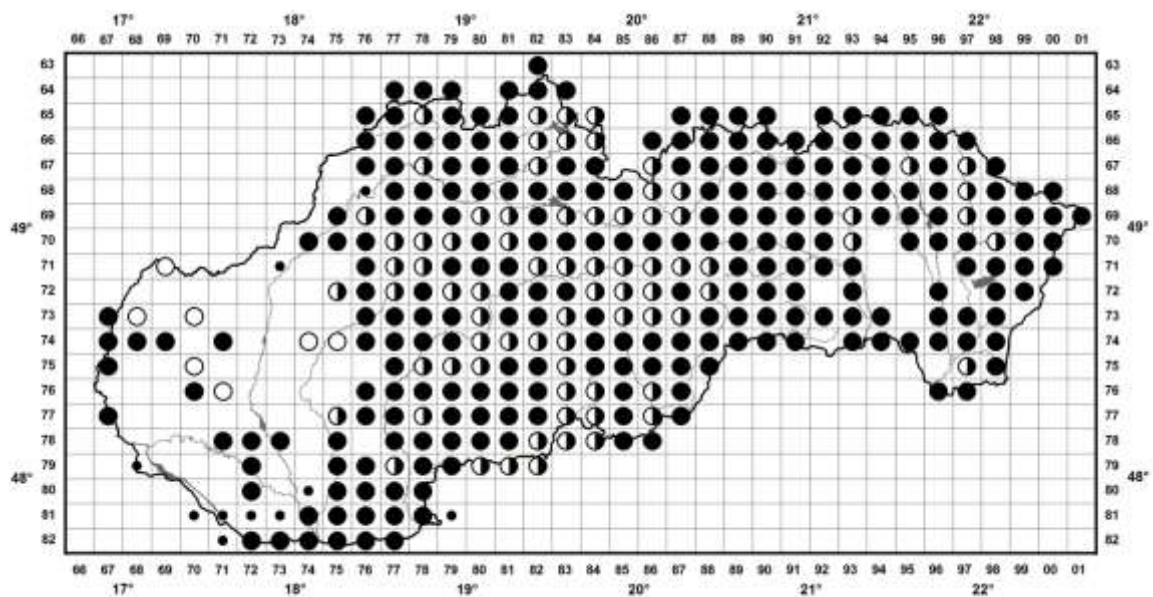
Eurasian otter (*Lutra lutra*) is an autochthonous animal species of Slovak fauna. The aim of this paper was to find out the attitudes of primary school students from all over Slovakia towards the Eurasian otter (*Lutra lutra*). The survey was carried out in 2013 and 2014. The investigation into pupils' attitudes was based on a questionnaire survey. The questionnaire contained 20 questions. Primary school pupils were together distributed and received 1,162 questionnaires, of which 258 (22,2 %) were in an electronic version and 904 (77,8 %) in print version. We assessed only complete questionnaires, derived from 1,149 students, 534 (46,5 %) males and 615 (53,5 %) females. Their average age was 11,2 (Min = 10, Max = 15). The results showed that the majority of pupils know about the otter and its food sources. Most information about otters was received from the school, television and the internet. Pupils had positive attitudes toward otters and their conservation. Most of them demonstrated their willingness to engage in the protection of otters.

Keywords

Lutra lutra, questionnaire, knowledge, protection, damages

Úvod

Lasicovitá šelma vydra riečna (*Lutra lutra* L.) je autochtóнным živočíšnym druhom slovenskej fauny. V súčasnosti sa vyskytuje na väčšine územia Slovenska (zistená bola v 349 kvadrátoch Databanky fauny Slovenska, t. j. 81,4 % zo všetkých 429 kvadrátov, nachádzajúcich sa, resp. zasahujúcich na územie Slovenska) (Urban, 2010; Urban et al., 2012), v oboch biogeografických regiónoch (alpском aj panónskom) (Černecký et al., 2014). Osídľuje vodné toky a kanály všetkých veľkostí (najmä podhorské rieky stredného, severného a severovýchodného Slovenska, vrátane prítokov) ako aj rôzne typy stojatých vôd (prírodné jazerá, rybníky, nádrže). Chýba najmä v niektorých oblastiach nížinatej a pahorkatinovej časti na západe a juhovýchode krajiny (Urban, 2010; Urban et al., 2011).

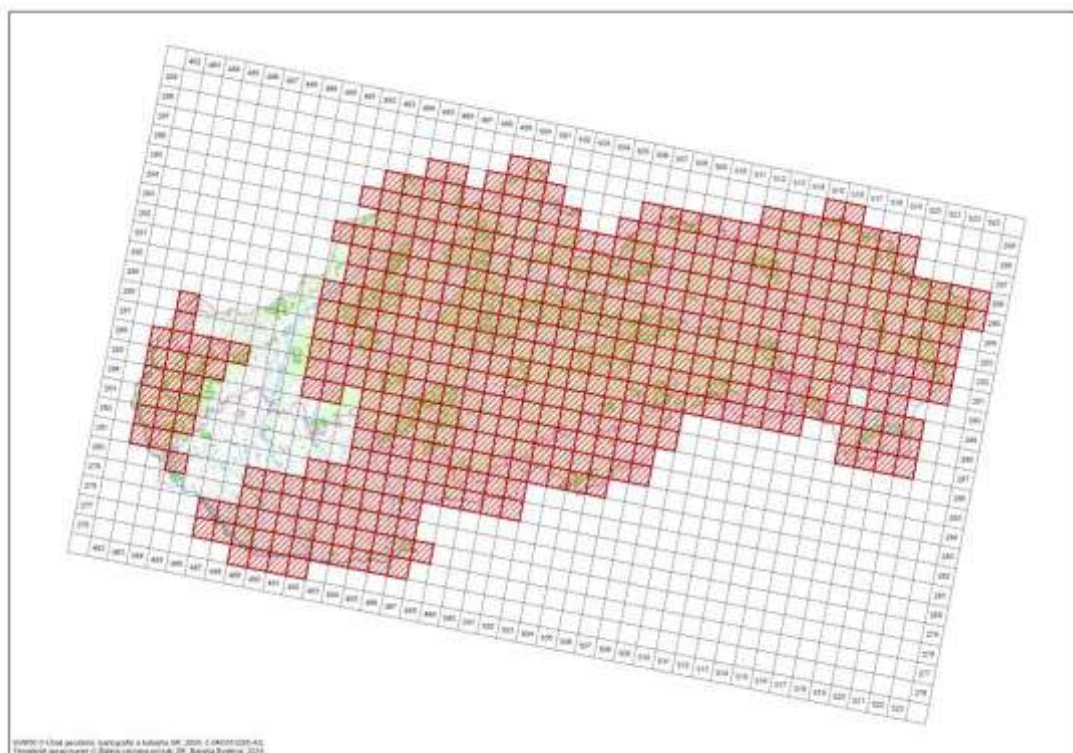

Obr. 1: Rozšírenie vydry riečnej na Slovensku podľa atlasu cicavcov Slovenska (Urban et al., 2012).

Legenda:

- stály výskyt do roku 1964
- stály výskyt od roku 1965
- ◐ stály výskyt do roku 1964 aj od roku 1965
- prechodný výskyt

Ako semiakvatický živočích je vydra špecializovaná na pohyb a lov vo vodnom prostredí. Patrí k tým druhom stavovcov, ktoré sú v posledných rokoch predmetom zvýšenej pozornosti zo strany praktickej ochrany prírody, ako aj z pohľadu biológie ochrany prírody (napr. Temple & Terry, 2007, 2009; Urban et al., 2011). V súčasnosti ju ohrozuje predovšetkým intenzívny vplyv ľudskej činnosti (najmä narastajúce kolízie s dopravnými prostriedkami v miestach križovania vodných tokov s pozemnými komunikáciami, resp. ich súbežného vedenia, ničenie a fragmentácia biotopov, znečistenie prostredia, priame prenasledovanie a lov) a tiež niektoré prírodné procesy.

Obr. 2: Aktuálne rozšírenie vydry riečnej na Slovensku podľa výsledkov reportingu za roky 2007 – 2012– plné kvadráty znamenajú výskyt vydry (Černecký et al., 2014).

Postoje ľudí voči zvieratám sa líšia medzi ich skupinami, definovanými podľa demografických a sociálno-ekonomických premenných, ako sú pohlavie, vek, vzdelanie a zamestnanie (napr. Kellert, 1996). Pritom vo vzťahu ľudí k zvieratám sa zďaleka neuplatňuje len rozum, ale veľkú úlohu hrá tiež citová stránka (Veselovský, 2000). Ľuďom sú všeobecne sympatické tie druhy živočíchov, s ktorými prichádzajú denne do kontaktu a chovajú ich v domácnostiach, napríklad psy, mačky, kone, resp. sa s nimi stretávajú vo svojom bezprostrednom okolí, napr. vtáky, veверице a pod. (napr. Bjerke & Østdahl, 2004; Prokop et al., 2008). Aj z ankiety v zoologických záhradách medzi deťmi vyplynula obľúbenosť u tých druhov zvierat, ktoré niektorými znakmi pripomínajú človeka (napr. majú oblé tvary tela pokrytého srstou, dokážu mimikou vyjadriť svoje pocity a náladu, ich končatiny dokážu obratne manipulovať s predmetmi a dokážu sa vzpriamiť do vertikálnej polohy na zadných končatinách) (Veselovský, 2000). Nesympatické sú napríklad slimáky, potkany, hady, šváby a pavúky, ale pre niektorých ľudí tiež nebezpečné šelmy (porovnaj Veselovský, 2000; Bjerke & Østdahl, 2004; Torkar et al., 2007; Prokop et al., 2008, 2009). Vydra je ako pomerne známy, vlajkový i „charizmatický“ druh atraktívna aj pre verejnosť. Väčšina ľudí ju vníma ako sympatického živočicha, ktorý však spôsobuje škody, čím sa dostáva do konfliktu najmä s rybárskou komunitou. Preto je verejnosť vo vzťahu k vydre polarizovaná na dva tábory. Do prvého patria tí, ktorí k nej majú pozitívny postoj a považujú ju za sympatického živočicha. Druhý tvoria ľudia s negatívnym postojom, najmä kvôli škodám, ktoré vydra spôsobuje (Urban, 2014). V celoeurópskom meradle narastá denzita populácií vydry riečnej najmä pri rybných hospodárstvach, kde vznikajú najčastejšie konflikty medzi vydrou a človekom (napr. Bodner, 1995a, b; Kučerová 1996; Kranz, 2000; Kranz et al., 2002; Kloskowski, 2005, 2011; Poledník et al., 2005; Poledník & Poledníková, 2006; Wisniowska, 2006; Kortan et al., 2007; Václavíková et al., 2010; Urban et al. 2011; Poledníková et al., 2013). Mimoriadne

dôležité je preto vedieť postoje tých skupín, ktoré sú ovplyvnené takýmito konfliktami (napr. Reading & Kellert, 1993).

Na druhej strane je nutné aj poznanie názorov žiakov a študentov základných i stredných škôl, pretože nevyhnutnou súčasťou ochrany tohto druhu sú aj osvetové a výchovno-vzdelávacie aktivity pre širokú verejnosť a predovšetkým pre deti a mládež. Veľmi dobrou príležitosťou pre ich realizáciu je tiež vyučovanie biológie. Počas neho je možné využiť vydru ako modelový druh (Urban, 2013), resp. rôzne akcie v rámci environmentálnej výchovy (napríklad prednášky, besedy, exkurzie, tvorivé dielne, tábory a pod.). Dostatočné znalosti a aktuálne informácie o daných živočíchoch sú nevyhnutné pri ovplyvňovaní názorov verejnosti a jej postojov voči nim (Kellert & Westervelt, 1984).

V snahe o získanie informácií o tom, aké názory má na vydru riečnu, jej ochranu i manažment široká verejnosť na Slovensku, sme v rokoch 2013 a 2014 pripravili celoslovenský dotazníkový prieskum. V rámci neho sme oslovili širokú verejnosť, osobitne niektoré skupiny obyvateľstva, napr. rybárov, poľovníkov, ochrancov prírody, žiakov základných škôl (najmä 5. ročníkov), študentov univerzít apod. Okrem „klasických“ vytlačených dotazníkov sme využili (tiež pri žiakoch) aj dotazníky v elektronickej podobe, distribuované prostredníctvom internetu. Podobné ankety zrealizovali napríklad kolegovia v Slovinsku (Bath & Farmer, 2000; Prokop et al, 2008, 2009; Torkar et al., 2010).

Prvá časť výsledkov našej ankety (obsahujúca výsledky z prvého roku, t. j. zo 746 úplných dotazníkov) bola publikovaná (Urban, 2013; Šijak & Urban, 2015).

V tomto príspevku prinášame vyhodnotenie dotazníka u žiakov druhého stupňa základných škôl.

Metodika

Nástrojom zisťovania názorov žiakov bol neštandardizovaný pôvodný anonymný dotazník. Skladal sa z 20 otázok, pričom 19 z nich bolo uzavretých (s možnosťou voľby) a jedna polouzavretá (šlo o uzavretú položku, v ktorej bola popri ponúknutých alternatívach odpovedí aj možnosť „iné“ a respondent v nej mohol uviesť viaceré odpovede). Pri dvoch otázkach mali respondenti možnosť voľby viacerých odpovedí. Prvých sedem otázok (1–7) sa týkalo základných údajov o respondentovi (pohlavie, vek, vzdelanie, zamestnanie, bydlisko, resp. záujmové činnosti, či prítomnosť rybára alebo poľovníka v rodine). Ďalší okruh otázok (8–11, 13) bol zameraný na respondentove znalosti o vydre, jej potrave, vrátane jeho vzťahu k tejto šelme, týkal sa aj spôsobu získavania informácií o danom druhu. Sedem otázok (12, 14–19) riešilo rôzne témy spojené s vydrou ako konfliktným živočíchom a jej ochranou, najmä znalosti a názory respondentov na to, aké škody spôsobuje človeku, na ich finančné nahrádzanie (opodstatnenosť kompenzácie škôd), či potrebu ochrany daného druhu. Posledná otázka bola zameraná na názor respondenta na samotný dotazník. V jeho závere mal každý odpovedajúci priestor na svoj komentár.

Otázky boli (kvôli celkovému vyhodnoteniu) rovnaké pre všetkých respondentov, čiže sme ich neupravovali osobitne pre žiakov základných škôl. Preto sme pri niektorých „problémových“ otázkach využili úvodné informácie na vysvetlenie toho, čo sa pod touto otázkou rozumie (podané nami, resp. príslušnými učiteľmi).

U žiakov základných škôl sme sa (vzhľadom na charakter otázok) zamerali na žiakov druhého stupňa; preferovali sme najmä žiakov piatych ročníkov (žiaci sa v tomto ročníku

v biológii učia o vodnom ekosystéme i o vydre), pričom sme sa snažili o rovnomerné zastúpenie žiakov ostatných vyšších ročníkov.

Vytlačené verzie dotazníkov sme na vybrané základné školy (po predchádzajúcej dohode s riaditeľmi škôl a učiteľmi biológie) distribuovali osobne (v Banskobystrickom, Žilinskom a Nitrianskom kraji, a to najmä počas besied a iných akcií), resp. sme ich (celé územie Slovenska) posielali poštou. Vyplnenie dotazníkov na školách zabezpečovali učitelia biológie. Na anketu sme využili aj niektoré akcie organizované, resp. spoluorganizované našou fakultou (napr. letné tábory Mladý prírodovedec Fakulty prírodných vied Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici v rokoch 2013 a 2014, Detskú univerzitu Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici v rokoch 2013 a 2014 a pod.). Na týchto podujatiach sme osobne (s kolegami z katedry, prípadne doktorandmi) zabezpečili ich vyplnenie. Okrem toho bol dotazník rozoslaný vybraným skupinám žiakov (rovnako ako tomu bolo aj pri ostatných záujmových skupinách, napr. Slovenský rybársky zväz – Rada Žilina, Štátna ochrana prírody SR Banská Bystrica, stredné a vysoké školy a pod.) prostredníctvom elektronickej pošty (per rollam) a sociálnych sietí (facebook).

Spolu bolo distribuovaných a vrátených 2034 dotazníkov, z toho 1 092 (53,7 %) v elektronickej a 942 (46,3 %) v tlačenej verzii. Zo všetkých získaných dotazníkov sme vylúčili neúplné. Po vytriedení zostalo 1832 (90,1 %) úplných dotazníkov, z toho 992 (48,8 % zo všetkých dotazníkov a 54,1 % z úplných) vyplnených v elektronickej forme a 840 (41,3 % zo všetkých dotazníkov a 45,9 % z úplných) v tlačenej forme.

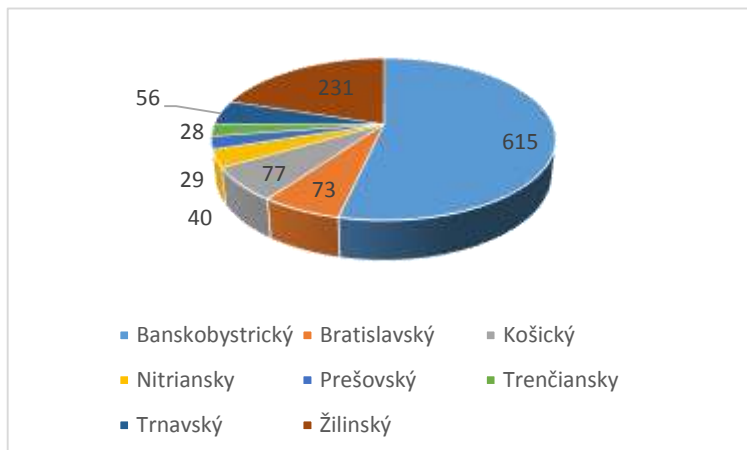
Žiakom základných škôl bolo spolu distribuovaných a prijatých 1 162 (57,1 %) dotazníkov, z toho 258 (12,7 %) v elektronickej verzii a 904 (44,4 %) v printovej (tlačenej) verzii. Po vytriedení neúplných zostalo 1 149 (56,5%) dotazníkov, z toho 251 (12,3 % zo všetkých dotazníkov a 21,8 % z úplných) vyplnených v elektronickej forme a 898 (44,2 % zo všetkých dotazníkov a 78,2 % z úplných) v printovej forme.

Dotazníky boli (z vyššie uvedených dôvodov) zámerné distribuované tak, aby najviac z nich vyplnili žiaci piatych ročníkov (698, tj. 60,7 %) a počet respondentov z ostatných ročníkov bol približne vyrovnaný. Pomer chlapcov a dievčat bol tiež vyrovnaný, 534 (46,5 %) ku 615 (53,5 %) (tab. 1). Priemerný vek respondentov bol 11,2 rokov (min = 10, max = 15).

Tab. 1: Rozdelenie získaného súboru žiakov podľa pohlavia a školského ročníka.

Ročník	Chlapci		Dievčatá	
	Počet	%	Počet	%
Piaty	334	29,1	364	31,7
Šiesty	51	4,4	76	6,6
Siedmy	60	5,2	42	3,6
Ôsmy	46	4	64	5,6
Deviaty	57	5	55	4,8

Najviac respondentov pochádzalo z Banskobystrického kraja (615), najmenej z krajov Prešovského (29) a Trenčianskeho (28) (obr. 3). Až 569 (49,5 %) žiakov malo v rodine poľovníka a 498 (43,3 %) rybára, pričom 117 (10,2 %) z nich malo v rodine rybára aj poľovníka.

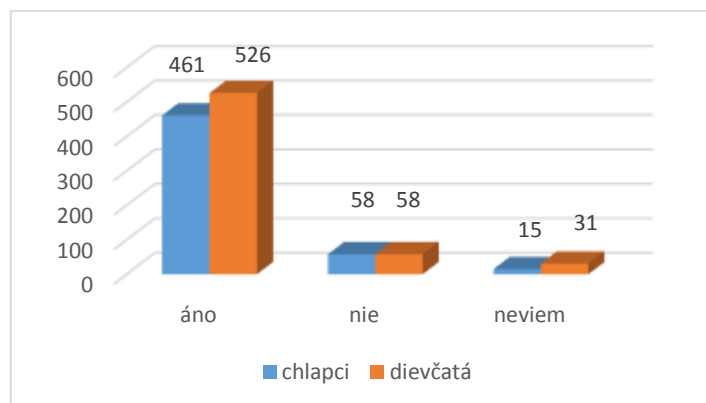

Obr. 3: Prehľad respondentov podľa krajov.

Výsledky

Poznanie vydry riečnej

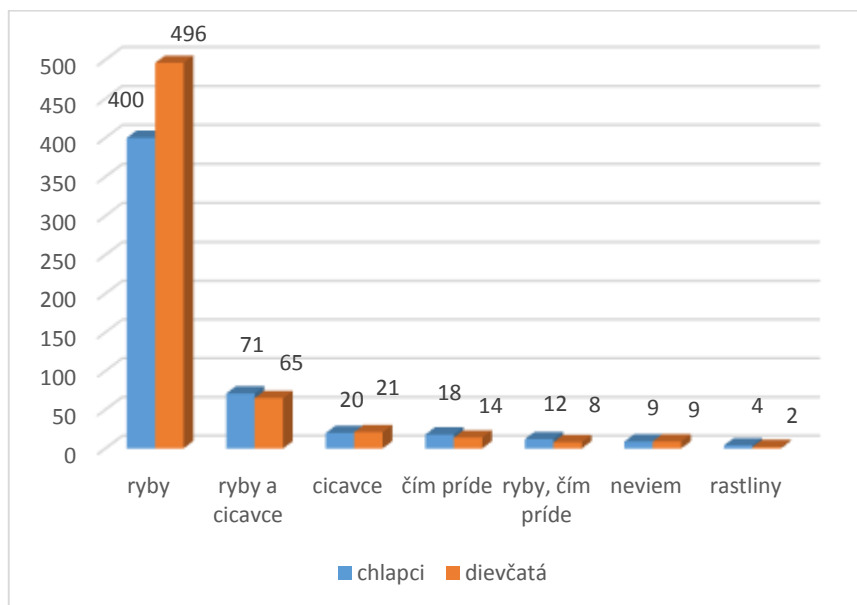
Na otázku „Poznáte vydry riečnu?“ mali respondenti tri možnosti odpovedí („áno“, „nie“, „neviem“, t. j. nedokázalo sa jednoznačne vyjadriť ani áno, ani nie). Väčšina žiakov (až 987, t. j. 85,9 %; z toho 461 chlapcov a 526 dievčat) uviedla, že vydry riečnu pozná. Odpoveď neviem uviedlo 116 žiakov (10,1 %, z toho 15 chlapcov a 31 dievčat) a 46 žiakov (4 %, z toho zhodne po 58 chlapcov aj dievčat) vydry nepozná (obr. 4).

Obr.4: Odpovede žiakov na otázku „Poznáte vydry riečnu?“

Potrava vydry

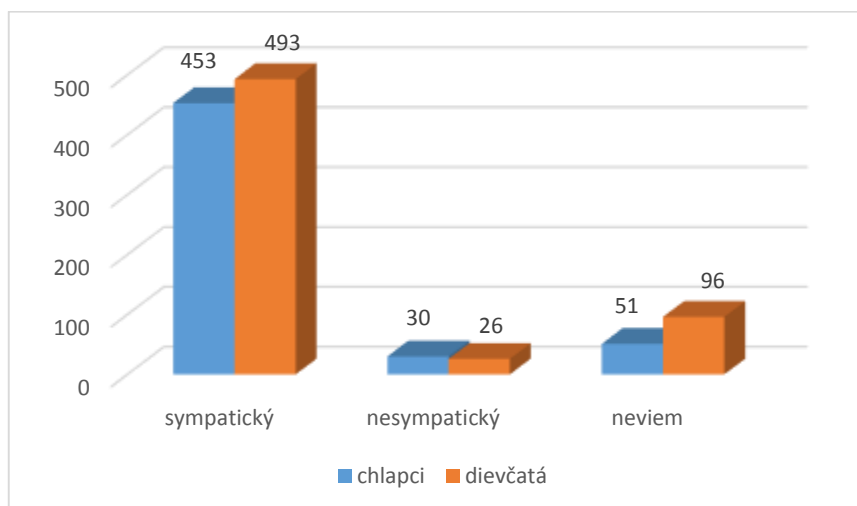
Pri otázke „Čím sa vydra prevažne živí v našich podmienkach?“, sme ponúkli 5 možností odpovedí („rybami“, „cicavcami“, „rastlinami“, „neviem“, „čím príde“), pričom respondenti mohli označiť aj viac z nich. Až 896 (80 %) žiakov (400 chlapcov, 496 dievčat) uviedlo ako hlavnú potravu vydry riečnej ryby, 136 (11,8 %; 71 chlapcov a 65 dievčat) kombináciu rýb a cicavcov, 41 (3,6 %; 20 chlapcov, 21 dievčat) len cicavce, 32 (2,8 %; 18 chlapcov, 14 dievčat) žiakov odpovedalo, že sa živí čím príde a 20 žiakov (1,7 %; 12 chlapcov, 8 dievčat) označilo kombináciu ryby a čím príde. Len 18 (1,5 %) žiakov (po 9 chlapcov aj dievčat) nevedelo čím sa vydra živí, a 6 (0,5 %; 4 chlapci a 2 dievčatá) označilo za jej hlavnú potravu rastliny (obr. 5).

Obr. 5: Odpovede žiakov na otázku „Čím sa vydra prevažne živí v našich podmienkach?“

Sympatie k vydre

Na vyjadrenie sympatie či antipatie k predmetnému druhu („Vydra riečna je podľa Vás živočích...“) mali respondenti možnosť výberu z troch odpovedí („sympatický“, „nesympatický“, „neviem“). Väčšina žiakov 946 (82,3 %) označila vydru za sympatického živočícha (z toho 453 chlapcov a 493 dievčat), 56 (4,8 %; 30 chlapcov, 26 dievčat) ju označilo ako nesympatickú a 147 (12,8 %; 51 chlapcov, 96 dievčat) sa nevedelo k otázke vyjadriť (obr. 6).

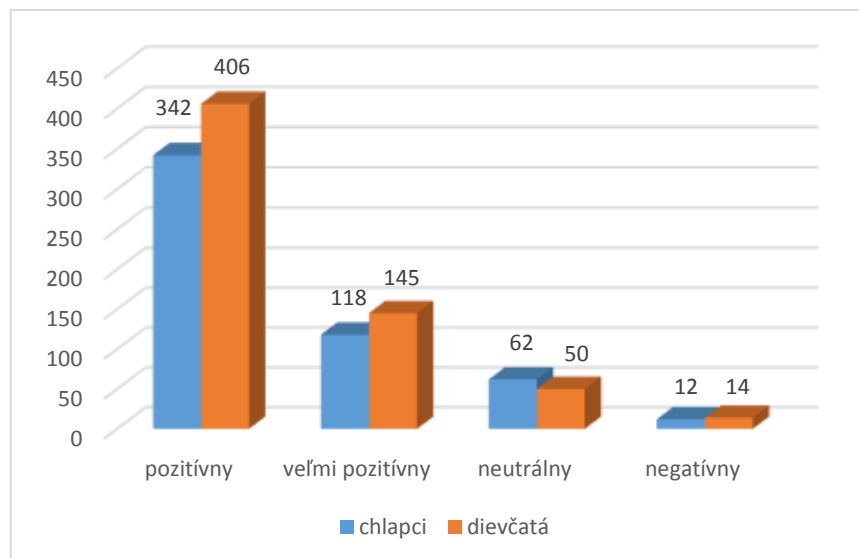

Obr. 6: Odpovede žiakov na otázku „Vydra riečna je podľa Vás živočích“

Aký je Váš pocitový vzťah k tomuto druhu šeliem?

Táto otázka nadväzovala na predchádzajúcu a respondenti mali na ňu ponuku piatich odpovedí („veľmi pozitívny“, „pozitívny“, „neutrálny“, „negatívny“, „veľmi negatívny“). Väčšina žiakov (748; 65,1 %; 342 chlapcov, 406 dievčat) uviedla pozitívny vzťah, ďalších 263

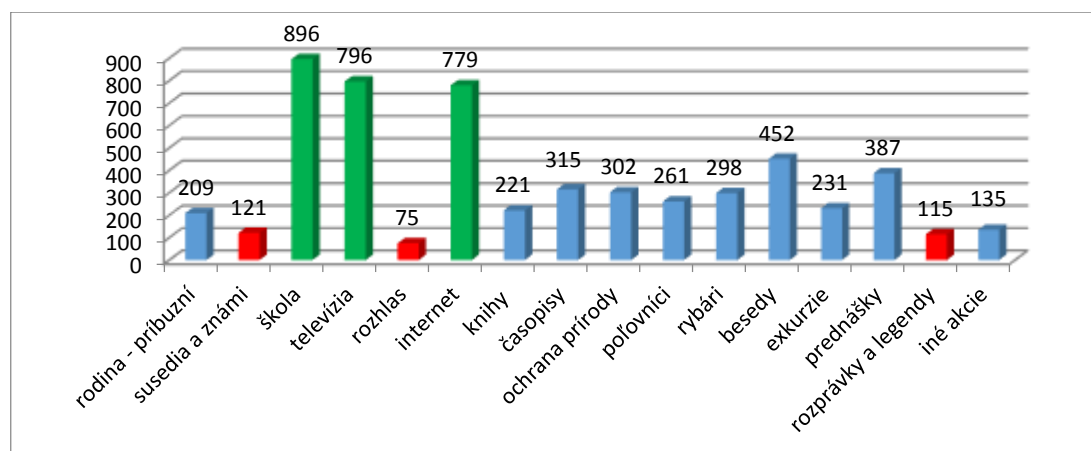
(22,9 %; 118 chlapcov, 146 dievčat) veľmi pozitívny vzťah, 112 (9,7 %; 62 chlapcov, 50 dievčat) neutrálny a 26 (2,3 %; 12 chlapcov a 14 dievčat) negatívny (obr. 7). Ani jeden žiak neoznačil veľmi negatívny vzťah.

Obr. 7: Odpovede žiakov na otázku „Aký je Váš pocitový vzťah k tomuto druhu šeliem?“

Akou formou ste získali doterajšie informácie o tomto druhu?

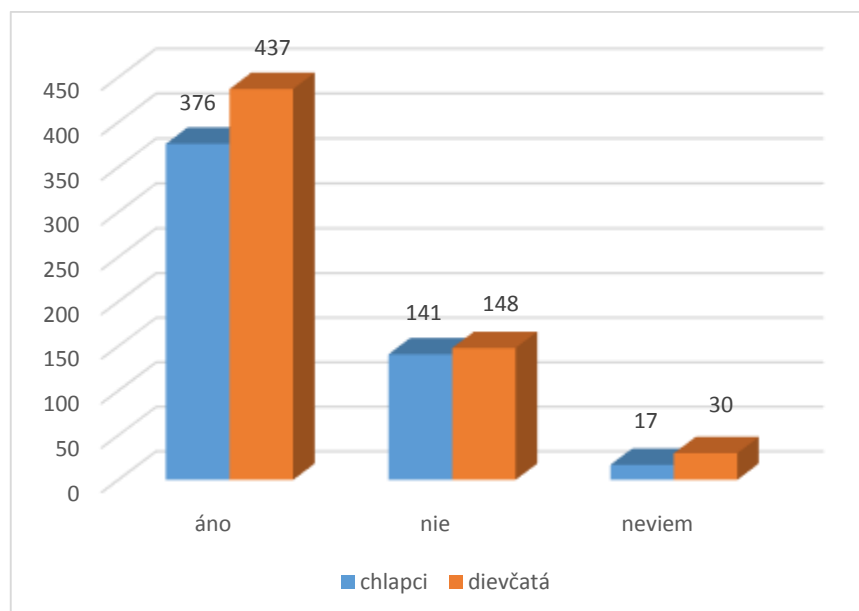
Dôležité je poznanie zdrojov, z ktorých sa účastníci ankety dozvedeli informácie o vydre. Vzhľadom na pomerne široké spektrum rôznych informačných zdrojov sme respondentom ponúkli až 16 rôznych možností odpovedí („rodina – príbuzní“, „susedia a známi“, „škola“, „televízia“, „rozhlas“, „internet“, „knihy“, „časopisy“, „ochrana prírody“, „poľovníci“, „rybári“, „besedy“, „exkurzie“, „prednášky“, „rozprávky a legendy“, „iné akcie“). Z nich si mohli vybrať aj kombináciu viacerých odpovedí. Žiaci sa najviac informácií o vydre dozvedeli zo školy (896), potom z televízie (796) a internetu (779), pričom tieto tri informačné zdroje výrazne dominovali. Za nimi nasledovali besedy (452) a prednášky (387), ktoré zvolilo o polovicu menej žiakov. Najmenej informácií im poskytol rozhlas (75; 6,5 %), susedia a známi (107; 9,3 %) a rozprávky a legendy (115; 10 %) (obr. 8).

Obr. 8: Odpovede žiakov na otázku „Akou formou ste získali doterajšie informácie o tomto druhu?“

Je vydra riečna na Slovensku negatívne ovplyvňovaná človekom?

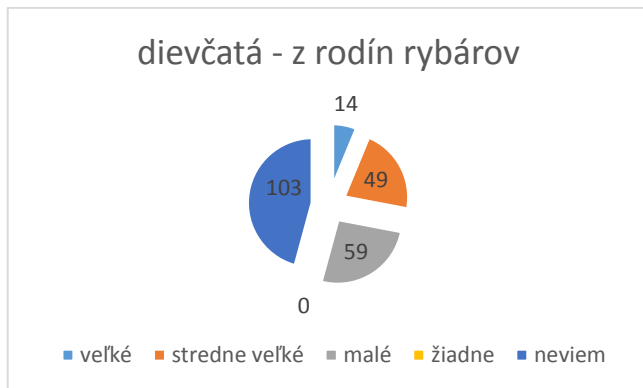
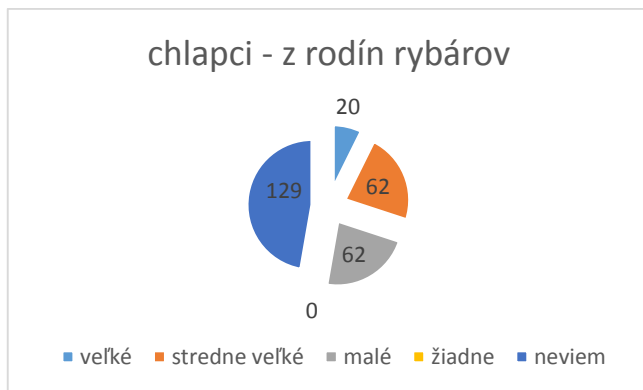
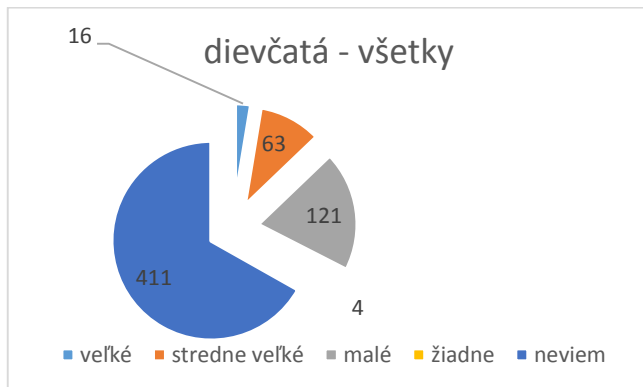
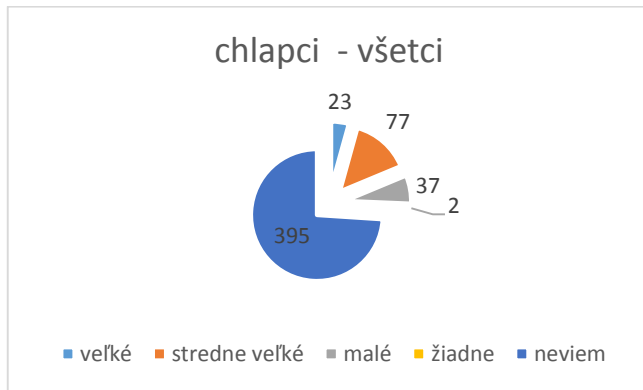
Na túto otázku s tromi možnosťami odpovedí („áno“, „nie“, „neviem“) odpovedalo najviac žiakov, že áno (813; 70,8 %; z toho 376 chlapcov a 437 dievčat), 289 (25,2 %; 141 chlapcov, 148 dievčat) nevedelo a 47 (4,0 %; 17 chlapcov a 30 dievčat) zvolilo odpoveď nie (obr. 9).

Obr. 9: Odpovede žiakov na otázku „Je vydra riečna na Slovensku negatívne ovplyvňovaná človekom?“

Spôsobuje podľa Vás vydra človeku škody?

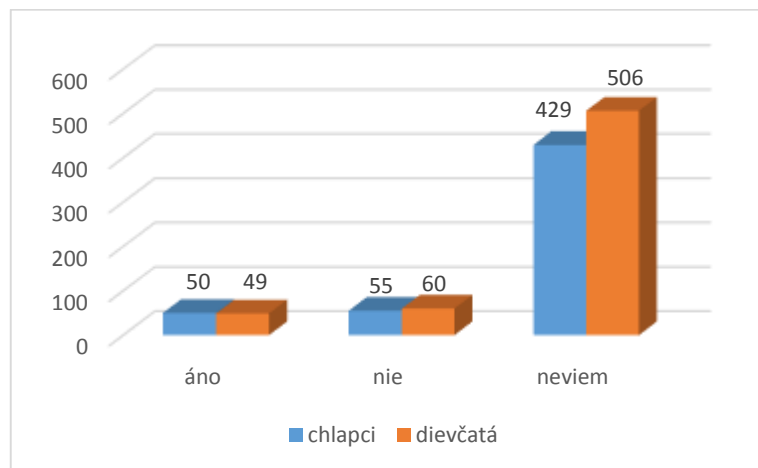
Pri pomerne problematickej otázke pre žiakov základných škôl (stavanej najmä pre dospelých respondentov, resp. záujmové skupiny, ktoré poznajú problematiku) bola možnosť výberu z piatich odpovedí („veľké“, „stredne veľké“, „malé“, „žiadne“, „neviem“). Väčšina žiakov (806; 70,1 %; 395 chlapcov, 411 dievčat) uviedla odpoveď neviem, 158 (13,8 %; 37 chlapcov, 121 dievčat) považuje škody za malé, 140 (12,2 %; 77 chlapcov, 63 dievčat) za stredne veľké, 39 (3,4 %; 23 chlapcov, 16 dievčat) za veľké a 6 (0,5 %; 2 chlapci a 4 dievčatá) si myslí, že vydra nespôsobuje žiadne škody (obr. 10). Podobne takmer polovica zo 498 detí, v rodine ktorých bol rybár (232; t. j. 46,6 % zo 498 detí; z toho 129 chlapcov a 103 dievčat), zvolila odpoveď neviem. Ďalších 121 (24,3 %; 62 chlapcov, 59 dievčat) žiakov označilo škody za malé, 111 (22,3 %; 62 chlapcov, 49 dievčat) za stredne veľké škody a zvyšných 34 (6,8 %; 20 chlapcov a 14 dievčat) si myslí, že ide o veľké škody. Ani jeden z nich neuviedol možnosť, že nejde o žiadne škody.

Obr. 10: Porovnanie odpovedí všetkých žiakov a žiakov z rodín rybárov na otázku „Spôsobuje podľa Vás vydra človeku škody?“

Sú podľa Vašich znalosti tieto škody na Slovensku kompenzované (finančne hra- dené) v postačujúcej miere?

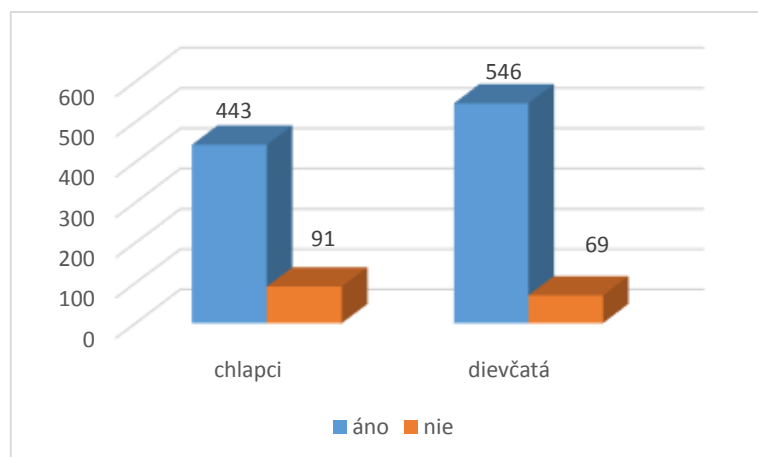
Podobne ako predošlá otázka, bola aj táto určená najmä dospelým a veci znalým respondentom. Možnosti odpovedí boli tri („áno“, „nie“, „neviem“). Najviac žiakov (935; 81,4 %; 429 chlapcov, 506 dievčat) sa nevedelo vyjadriť. To, že štát nedostatočne kompenzuje škody spôsobené vydrou tvrdilo 115 (10,0 %; 55 chlapcov, 60 dievčat) opýtaných a 99 (8,6 %; 50 chlapcov a 49 dievčat) si myslí, že škody sú kompenzované dostatočne (obr. 11).

Obr. 11: Odpovede žiakov na otázku „Sú podľa Vašich znalosti tieto škody na Slovensku kompenzované (finančne hra- dené) v postačujúcej miere?“

Súhlasíte s ochranou vydry riečnej?

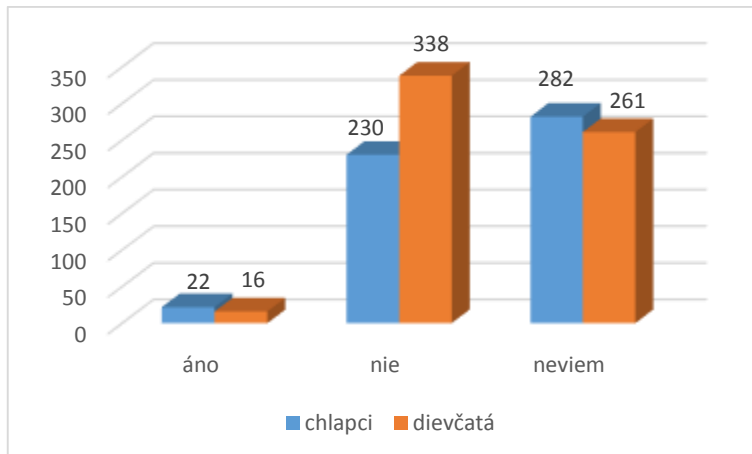
Na principiálnu otázku, či respondenti súhlasia s ochranou vydry, sme ponúkli len dve jednoznačné možnosti odpovedí („áno“ a „nie“). Väčšina opýtaných žiakov (989; 86,1 %; 443 chlapcov, 546 dievčat) odpovedala, že áno a zvyšných 160 (13,9 %; 91 chlapcov, 69 dievčat) zvolilo odpoveď nie (obr. 12).

Obr. 12: Odpovede žiakov na otázku „Súhlasíte s ochranou vydry riečnej?“

Je podľa Vás potrebné regulovať početnosť vydry riečnej na Slovensku (loviť ju)?

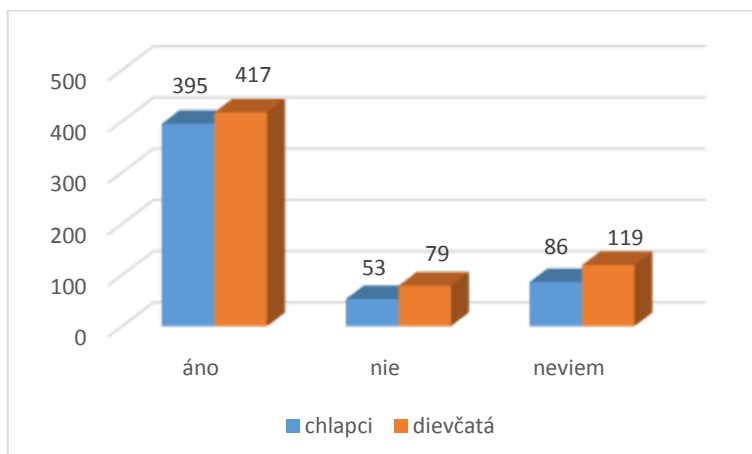
Na úzko formulovanú, no pomerne zásadnú otázku prípadného lovu vydry sme ponúkli len tri možnosti odpovedí („áno“, „nie“, „neviem“). Väčšina žiakov sa vyjadrila, že nie (568; 49,4 %; 230 chlapcov, 338 dievčat), resp. nevie (543; 47,3 %; 282 chlapcov, 261 dievčat) a len zvyšok (38; 3,3 %; 22 chlapcov a 16 dievčat) odpovedal kladne (obr. 13).

Obr. 13: Odpovede žiakov na otázku „Je podľa Vás potrebné regulovať početnosť vydry riečnej na Slovensku (loviť ju)?“

Je podľa Vás potrebná väčšia popularizácia vydry riečnej na Slovensku?

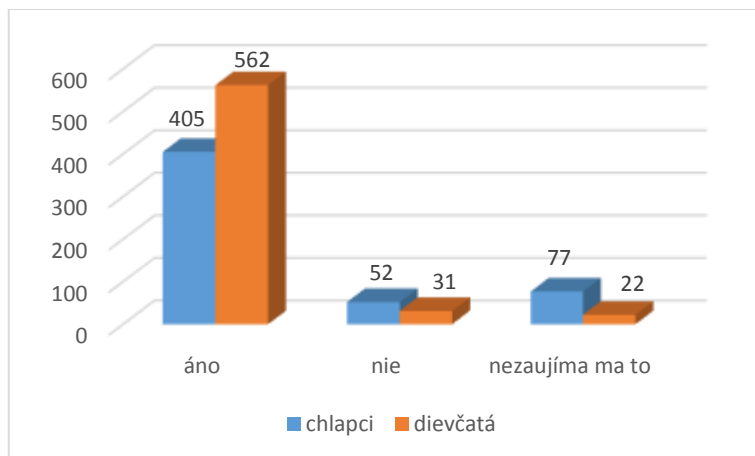
Podobne ako pri predošlej otázke aj pri overovaní nevyhnutnej popularizácie vydry jestvovali len tri možnosti odpovedí („áno“, „nie“, „neviem“). Najviac žiakov (812; 70,7 %; 395 chlapcov, 417 dievčat) zvolilo odpoveď áno, 205 (17,8 %; 86 chlapcov, 119 dievčat) odpoveď neviem a 132 (11,5 %; 53 chlapcov, 79 dievčat) nie (obr. 14).

Obr. 14: Odpovede žiakov na otázku „Je podľa Vás potrebná väčšia popularizácia vydry riečnej na Slovensku?“

Boli by ste ochotný angažovať sa v aktivitách prospešných pre ochranu vydry riečnej?

Rovnako pri zisťovaní záujmu respondentov o zapojenie sa do ochranných aktivít sme zvolili len tri možnosti odpovedí („áno“, „nie“, „nezaujíma ma to“). Najviac žiakov (96; 84,2 %; 405 chlapcov, 562 dievčat) odpovedalo áno. 99 žiakov (8,6 %; 77 chlapcov, 22 dievčat) odpovedalo, že ich tieto aktivity nezaujímajú a 83 (7,2 %; 52 chlapcov, 31 dievčat) sa vyjadriť, že nie (obr. 15).

Obr. 15: Odpovede žiakov na otázku „Boli by ste ochotný angažovať sa v aktivitách prospešných pre ochranu vydry riečnej?“

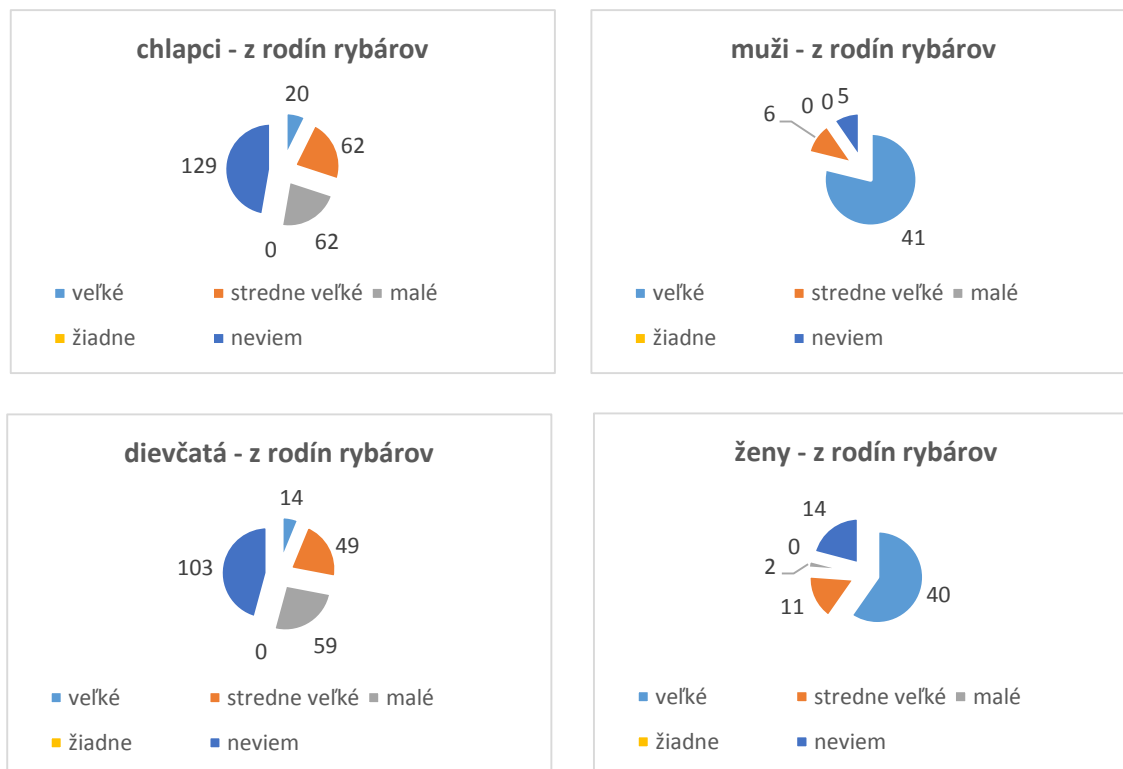
Diskusia

V tejto štúdii nás zaujímali názory žiakov druhého stupňa základných škôl na vydru riečnu.

Z výsledkov dotazníkovej akcie vyplynulo, že žiaci základných škôl na Slovensku majú pomerne dobré poznatky o vydre. Súvisí to najmä so skutočnosťou, že tento druh sa preberá v biológii pre 5. ročník základných škôl v rámci tematického bloku „Cicavce žijúce v blízkosti vôd“. Žiaci sa tak na vyučovaní dozvedia základné informácie o vydre (napr. opis druhu, vlastnosti, potrava). Učitelia majú pri preberaní tohto učiva možnosť (ktorú spravidla aj využívajú) podať žiakom tiež informácie o nárokoch vydry na prostredie (tečúce a stojaté vody, vrátane brehových porastov, úkryty apod.), ako aj o jej aktuálnom komplexnom ohrození synergickým pôsobením viacerých faktorov (Šijak & Urban, 2015). Okrem toho môžu vyučujúci vhodne zakomponovať vydru aj do výberových tém, predovšetkým „Vodný ekosystém“, v ktorom tento „modelový“ druh ako konzument tretieho rádu názorne dopĺňa naznačený potravný reťazec vodných organizmov. Taktiež ju môžu využiť pri preberaní témy „Príroda nášho okolia“ (Urban, 2013). Aj z tohto aspektu neprekvapuje vysoké percento poznania vydry i jej potravy žiakmi základných škôl, a to bez rozdielu odkiaľ pochádzajú.

Vydra napriek tomu, že je šelma, všeobecne patrí k tzv. „charizmatickým“ druhom živočíchov. Jej sympatie u ľudí spravidla zvyšuje aj skutočnosť, že má viaceré z vyššie uvedených znakov, blízkych človeku (napr. jej telo je pokryté hustou a krátkou srstou, má malú okrúhlu hlavu, svalmi ktorej dokáže vyjadrovať pocity, s veľkými očami a malými ušami, má dlhé a silné hmatové fúzy – vibrisy, dokáže obratne manipulovať predmetmi v predných končatinách, je síce kvadrupedným živočíchom (chodiacim po štyroch), ale dokáže sa vzpriamiť na zadné končatiny a „panáčkovať“) (Veselovský, 1998). Aj vďaka svojej atraktivite

pre verejnosť patrí tento druh tiež medzi hojne využívané vlajkové (signálne) druhy (flagship species) (napr. Barua et al., 2011). Okrem iného tvorí symbol (logo) Dohovoru o ochrane európskych voľne žijúcich organizmov a prírodných biotopov (tzv. Bernského dohovoru) (Anonymus, 1979). Preto neprekvapujú ani odpovede žiakov na otázky zamerané na sympatie a vzťah k vydre, keď väčšina z nich (82,3 %) považuje vydru za sympatickú a 65,1 % má k nej pozitívny vzťah.

Obr. 16: Porovnanie odpovedí žiakov z rodín rybárov a ich rodičov na otázku „Spôsobuje podľa Vás vydra človeku škody?“

Na druhej strane sú sympatie k vydre častokrát posudzované v kontexte s konfliktami, ktoré tento, prevažne rybožravý (piscivorný) druh spôsobuje. Najmä rybárska verejnosť preto vydru hodnotí ako nesympatický druh. Preto sme sa zamerali aj na odpovede detí z rodín rybárov. Kým ich rodič / rodičia (hoci sme získali len odpovede zhruba od polovice rodičov týchto detí) v dotazníkoch na otázku, či je tento druh sympatický alebo nesympatický, uvádzali väčšinou záporné odpovede, vyjadrujúce výraznú nesympatiu, ich deti (našťastie) odpovedali, že v prípade vydry ide o sympatie.

Najviac informácií o vydre získali žiaci zo školy, z televízie a internetu. Okrem školy sú práve televízia a internet médiami, poskytujúcimi množstvo poznatkov pre žiakov, hoci ich kvalita býva rozdielna, predovšetkým na internete.

Otázky, týkajúce sa škôd, ktoré vydra pôsobí a ich kompenzácie boli primárne určené dospelým a znalým respondentom. Kvôli jednotnosti dotazníka u všetkých skupín respondentov sme ich ponechali aj u žiakov. Väčšina z nich odpovedala, že nevie na ne odpovedať, prípadne majú o tejto problematike často až skreslené predstavy. Škody spôsobené vydrú na Slovensku na rybách v rybochovných zariadeniach zabezpečených proti jej vniknutiu, však nie sú také veľké ako v okolitých štátoch (napr. v Českej republike, Rakúsku, Maďarsku

i v Poľsku). V rokoch 2003–2014 bolo na Slovensku podaných len 16 žiadostí na kompenzácie škôd spôsobených vydrou na rybách v rybochovných zariadeniach, za ktoré bola vyplatená suma 49 550 Euro.

Vydra riečna je na Slovensku od roku 1949 celoročne chránený druh živočícha. Medzi širokou verejnosťou a rôznymi záujmovými skupinami však jestvujú rozdielne názory na jej ochranu. Výraznými odporcami ochrany sú najmä členovia Slovenského rybárskeho zväzu, resp. majitelia rybochovných zariadení, ktorým vydry spôsobujú škody. Výsledky tejto ankety ukázali, že 86,1 % žiakov je za ochranu tohto druhu.

Výsledky dotazníkového prieskumu študentov stredných škôl v Slovinsku, realizovaného v rokoch 2008–2009 (vzorka 273 tínedžerov, z toho 92, t. j. 33,7 % chlapcov a 181, t. j. 66,3 % dievčat, ktorých priemerný vek bol 15,57 roka, min = 13, max = 19), ukázali, že ich postoje k vydre riečnej a jej ochrane sú priaznivé. Tieto pozitívne postoje boli zistené aj napriek slabším znalostiam respondentov (Torkar et al., 2010). Väčšie znalosti spravidla korelujú s pozitívnym postojom k danému druhu živočícha a potrebe jeho ochrany (Bath & Farmer, 2000; Prokop et al., 2008, 2009; Torkar et al., 2010).

Ženy a dievčatá zvyčajne viac podporujú ochranu živočíchov (napr. Taylor & Signal, 2005). Z výsledkov tejto našej štúdie to nie je také jednoznačné, hoci za ochranu vydry sa vyjadrilo 47,5 % dievčat a len 38,6 % chlapcov. Podobné výsledky priniesol aj výskum u slovinských študentov stredných škôl, ktoré ukázali niektoré významné rozdiely v postojoch v prospech žien (Torkar et al., 2010).

Na otázku prípadného zásahu do početnosti vydry, tj. jej lovu, čo navrhuje napríklad Slovenský rybársky zväz (podobne ako je tomu u kormorána), odpovedali žiaci zhruba rovnako, že nie, resp. nevedia odpovedať. Z podobnej dotazníkovej akcie v susedných štátoch vyplynulo, že rybári a majitelia rybníkov sa dožadujú lovu vydry riečnej. V Českej republike ho požadovalo až 74 % respondentov z radov rybárov a zástupcov rybných hospodárstiev, v Rakúsku 65 % a v Maďarsku 13 % (Kranz, 2000).

Propagácia a osвета sú mimoriadne dôležitými aktivitami. Väčšina žiakov odpovedala, že je potrebná väčšia popularizácia vydry. V dotazníku zámerne neboli špecifikované jej formy. Napriek tomu v odporúčaní aj žiaci, podobne ako niektorí dospelí respondenti, navrhovali pravidelnú informačnú kampaň o živote, ekológii a ochrane tohto druhu. Základné poznatky o prírode a správaní sa k nej by deti mali dostať už počas navštevovania základnej školy. Existujú aj ďalšie formy ako vychovávať deti, aby rešpektovali prírodu, ako sú napríklad workshopy, exkurzie, prednášky a besedy organizované ŠOP SR alebo mimovládnyimi organizáciami (Šijak & Urban, 2015).

To súvisí aj so zaangażovanosťou žiakov na rôznych akciách. Ochotu angažovať sa pri ochrane vydry prejavilo 84,2 % žiakov.

Záver

Výsledky dotazníkovej akcie u žiakov základných škôl ukázali, že vydra i jej potravu poznajú a väčšine je tento druh sympatický. Najviac poznatkov o nej získali zo školy, z televízie a internetu. Väčšina je za ochranu vydry, ale nevie sa vyjadriť k problematike jej škôd, ich kompenzácií, či eliminácii početnosti. Väčšina sa domnieva, že tento druh si zasluhuje väčšiu popularizáciu a bola by ochotná sa zapojiť do akcií na ochranu vydry.

Preto je potrebné venovať pozornosť nielen propagácii tohto druhu a jeho ekologických funkcií v danom type prostredia, ale v oveľa väčšej miere využiť všetky formy potrebnej, no na Slovensku stále nedostatočnej komunikácie i spolupráce ochrany prírody (profesionálnej i dobrovoľnej) s rybármi, poľovníkmi a ďalšími zainteresovanými skupinami, stojacimi v súčasnosti na opačných stranách, ako aj s vedeckou sférou. Dlhoročný rozporuplný vzťah človeka k vydre i názorové konflikty medzi rybárskou a ochranárskou verejnosťou pretrvávajú aj v súčasnosti. Ich zmiernenie je možné aj vzájomnou výmenou informácií a spoluprácou pri prevencii škôd a ich kompenzácii, prípravou a realizáciou spoločných projektov zameraných na zlepšenie a revitalizáciu vodných tokov s využitím rôznych ekonomických nástrojov. Ostatná laická verejnosť je pomerne ľahko manipulovateľnou skupinou. Pokiaľ preto nedisponuje dostatočným množstvom relevantných informácií, môže podľahnúť ich jednostrannej interpretácii (tak prorybárskej, ako aj pro ochranárskej). Žiaci základných a stredných škôl sú osobitnou kategóriou, pre ktorú je vydra sympatický a zaujímavý (atraktívny) živočích. Preto je potrebné pripraviť a realizovať terénne a školské výučbové programy (s využitím multimediálnych pomôcok a hier), tvorivé dielne, prednášky, exkurzie i letné tábory, ktoré sa pri atraktívnom programe stávajú čoraz obľúbenejšou formou využitia voľného času detí. Vhodným príkladom aktivít môže byť tiež vytvorenie tzv. vydrích chodníkov v niektorých lokalitách, ktoré by využívali deti nielen v rámci školy, ale aj vo voľnom čase so svojimi rodičmi.

Pod'akovanie

Pod'akovanie patrí všetkým respondentom, ktorí sa zapojili do dotazníkového prieskumu. Menovite by sme chceli poďakovať tiež riaditeľom škôl: Ing. Ivete Bartoňkovej (Základná škola Beňuš), Ing. Kataríne Hankovej (Gymnázium Mikuláša Galandu Turčianske Teplice), Mgr. Zdenke Ižipovej (Základná škola Horná Štubňa), Mgr. Jurajovi Nemcovi (Základná škola Andreja Sládkoviča Sliač), RNDr. Jánovi Rumanovi (Základná škola s Materská škola Jána Matulu Sebechleby), Mgr. Elene Šagáthovej (Základná škola Turčianske Teplice), ktorí nám umožnili distribúciu dotazníkov prostredníctvom učiteľov na hodinách prírodopisu. Okrem toho sa chcem poďakovať organizátorom uvedených poľovníckych podujatí, Ing. Dušanovi Krajniakovi, PhD. a Mgr. Petrovi Kušíkovi, ako aj Ing. Petrovi Belešovi, PhD., Richardovi Štenclovi (obaja SRZ Rada Žilina) a RNDr. Marcelovi Uhrinovi, PhD. (UPJŠ Košice). Mgr. Karin Kukučkovej a Mgr. Andrejovi Šíjakovi (obaja FPV UMB Banská Bystrica) ďakujem za pomoc pri distribúcii dotazníkov.

Literatúra

- Anonymus, (1979). Convention on the conservation of European wildlife and natural habitats. Bern, Switzerland: Council of Europe.
- Barua, M. (2011). Mobilizing metaphors: the popular use of keystone, flagship and umbrella species concept. *Biodiversity Conservation*, 20(1), 427-1. Retrieved from <http://link.springer.com/10.1007/s10531-011-0035-y>
<http://dx.doi.org/10.1007/s10531-011-0035-y>
- Bath, A. J., & Farmer, L. (2000). Europe's carnivores: A survey of children's attitudes towards wolves, bears and otters. Godalming, United Kingdom: World Wildlife Fund.

- Bjerke, T., & Østdahl, T. (2004). Animal-related attitudes and activities in an urban population. *Anthroz Jour Inter Peo Ani*, 17(2), 109-129. Retrieved from <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.2752/089279304786991783>
<http://dx.doi.org/10.2752/089279304786991783>
- Bodner, M. (1995). Fishloss in Austrian fish-pond as result of otter (*Lutra lutra*) predation. *IUCN Otter Specialist Group Bulletin*, 12, 3-10.
- Bodner, M. (1995). Otters and fish-farming: preliminary experiences of a WWF project in Austria. *Hystrix*, 7(1 - 2), 223-228.
- Černecký, J., Galvánková, J., Považan, R., Saxa, A., Šeffler, J., Šefflerová, V., Lašák, R. & Janák, M., (2014). Správa o stave biotopov a druhov európskeho významu za obdobie rokov 2007 – 2012 v Slovenskej republike. Banská Bystrica: Statná ochrana prírody Slovenskej republiky, 1 626 pp. Retrieved from http://www.sopsr.sk/natura/dokumenty/conservation_status_of_hab_species_art_17_cernecky_jan.pdf .
- Gregussová, M., & Kováčiková, D. (2008). . Sú naše deti vo virtuálnom prostredí v bezpečí. *Prevencia*, 4, 4, Retrieved from http://zodpovedne.sk/kapi-tola4.php?cl=bezpecne_na_internete
- Gregussová, M., Tomková, J. & Balážová, M., (2011). Dospievajúci vo virtuálnom priestore. Záverečná správa z výskumu 2010. Bratislava: Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie. Retrieved from https://www.iuventa.sk/files/vy-skumna_sprava_sk.pdf
- Kellert, S. R. (1996). *The Value of Life: Biological Diversity and Human Society*. Washington, DC: Island Press.
- Kellert, S. R., & Westervelt, M. O. (1984). Children's attitudes, knowledge and behaviors towards animals. *Children's Environments Quarterly*, 1(3), 8-11. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/41514822>
- Kloskowski, J. (2005). Otter *Lutra lutra* damage at farmed fisheries in southeastern Poland, I: an interview survey. *Wildlife Biology*, 11(3), 201-206. Retrieved from <http://www.bioone.org/doi/abs/10.2981/0909-6396%282005%2911%5B201%3AOLLDAF%5D2.0.CO%3B2>
[http://dx.doi.org/10.2981/0909-6396\(2005\)11\[201:OLLDAF\]2.0.CO;2](http://dx.doi.org/10.2981/0909-6396(2005)11[201:OLLDAF]2.0.CO;2)
- Kloskowski, J. (2011). Human-wildlife conflicts at pond fisheries in eastern Poland: perceptions and management of wildlife damage. *Eur J Wildl Res*, 57(2), 295-304. Retrieved from <http://link.springer.com/10.1007/s10344-010-0426-5>
<http://dx.doi.org/10.1007/s10344-010-0426-5>
- Kortan, D., Adámek, Z., & Poláková, S. (2007). Winter predation of otter (*Lutra lutra* L.) on carpponds in the Czech Republic. *Folia Zoologica*, 56(4), 416-428.
- Kranz, A. (2000). Otters (*Lutra lutra*) increasing in Central Europe: from the threat of extinction to locally perceived overpopulation. *Mammalia*, 64(4), 357-368. Retrieved from <http://www.degruyter.com/view/j/mamm.2000.64.issue-4/mamm.2000.64.4.357/mamm.2000.64.4.357.xml>
<http://dx.doi.org/10.1515/mamm.2000.64.4.357>

- Kranz, A., Toman, A., & Roche, K. (1998). Otters and fisheries in Central Europe: what is the problem. BOKU – Reports on Wildlife Research & Game Management, 14, 14-142.
- Kranz, A., Toman, A., Knolleisen, M., & Prasek, V. (1996) Fish ponds in Central Europe—a rich but risky habitat for otters. In Proc. VIIth International Otter Colloquium (pp. 181-186). : IUCN Otter Specialist Group Bulletin, 19A,181?186.
- Kučerová, M. (1996). Economic damages caused by otters. In Dulfer, R. & Roche, K. (Eds.), First phase report of the Třeboň Otter Project. (pp. 97–103). Nature and Environment, 93, 1-141.
- Lanszki, J., Molnár, M., & Molnár, T. (2006). Factors affecting the predation of otter (*Lutra lutra*) on European pond turtle (*Emys orbicularis*). J Zoology, 270(2), 219-226. Retrieved from <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1469-7998.2006.00132.x>
<http://dx.doi.org/10.1111/j.1469-7998.2006.00132.x>
- McQuail, D. (1999). Úvod do teorie masové komunikace. Praha: Portál.
- Poledník, L., Poledníková, K., Roche, M., Hájková, P., Toman, A., Culková, M., Hlaváč, V., Beran, V., Nová, P. & Marhoul, P., (2005). Záchraný program - program péče pro vydru říční (*Lutra lutra*) v České republice v letech 2006–2015. Praha: AOPK.
- Poledník, L., & Poledníková, K. (2006). Je zákon č. 115/2000 Sb., o poskytování náhrad škod způsobených vybranými, zvláště chráněnými živočichy, vhodné dlouhodobé řešení pro vydru říční (*Lutra lutra*) v České republice?. Příroda, 25, 131-137.
- Poledníková, K., Kranz, A., Poledník, L. & Myšiak, J., (2013) Otters Causing Conflicts. The Fish Farming Case of the Czech Republic. In R. A. Klenke (Ed.), Human-Wildlife Conflicts in Europe, Environmental Science and Engineering (pp. 81-106). : The Fish Farming Case of the Czech Republic. In Klenke, R. A. (Ed.), Human-Wildlife Conflicts in Europe, Environmental Science and Engineering (pp. 81-106).
- Prokop, P., & Tunnicliffe, S. D. (2008). Disgusting animals": Primary school children's attitudes and myths of bats and spiders. Eurasian Journal of Mathematics, Science & Technology Education, 4(2), 87-97.
- Prokop, P., Fančovičová, J., & Kubiátko, M. (2009). Vampires Are Still Alive: Slovakian Students' Attitudes toward Bats. Anthroz Jour Inter Peo Ani, 22(1), 19-30. Retrieved from <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.2752/175303708X390446>
<http://dx.doi.org/10.2752/175303708X390446>
- Prokop, P., Kubiátko, M., & Fančovičová, J. (2008). Slovakian Pupils' Knowledge of, and Attitudes toward, Birds. Anthroz Jour Inter Peo Ani, 21(3), 221-235. Retrieved from <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.2752/175303708X332035>
<http://dx.doi.org/10.2752/175303708X332035>
- Rankov, P. (2002). Masová komunikácia. Masmédiá a spoločnosť. Levice: LCA Ba-gala.

- Reading, R. P., & Kellert, S. R. (1993). Attitudes toward a Proposed Reintroduction of Black-Footed Ferrets (*Mustela nigripes*). *Conservation Biology*, 7(3), 569-580. Retrieved from <http://doi.wiley.com/10.1046/j.1523-1739.1993.07030569.x>
<http://dx.doi.org/10.1046/j.1523-1739.1993.07030569.x>
- Šijak, A. & Urban, P., (2015). Quo vadis, vydra riečna na Slovensku ?. *Ochrana prírody*, 25,
- Taylor, N., & Signal, T. D. (2005). Empathy and attitudes to animals. *Anthroz Jour Inter Peo Ani*, 18(1), 18-27. Retrieved from <http://www.tandfon-line.com/doi/full/10.2752/089279305785594342>
<http://dx.doi.org/10.2752/089279305785594342>
- Temple, H. J., & Terry, A. Eds., (2007). *The status and distribution of European mammals*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- Temple, H. J., & Terry, A. (2009). European Mammals: Status, trends in conservation priorities. *Folia zoologica*, 58(3), 248-269.
- Torkar, G., Praprotnik, L., & Bajd, B. (2007). Odnos študentov, bodočih učiteljev, do živali. *Didacta Slovenica*, 22(1), 136-149.
- Torkar, G., Mohar, P., Gregorc, T., I Hönigsfeld-Adamič Nekrep,, , & M, (2010). The conservation knowledge and attitudes of teenagers in Slovenia toward the Eurasian Otter. *International Journal of Environmental & Sciences Education*, 5(3), 341-352.
- Urban, P. (2013). Nehaňte vydru! Vydra riečna – živočích zaujímavý aj z pohľadu vyučovania biológie. *Biológia, ekológia, chémia*, 17(1), 16-20.
- Urban, P. (2014). Hravá aj dravá. Aké sú názory verejnosti na vydru a vedomosti o nej? *Poľovníctvo a rybárstvo*. , 66(8), 40-41.
- Urban, P., Kadlečík, J., Topercer, J., Kadlečíková, Z. & Hájková, P., (2011). Vydra riečna (*Lutra lutra* L.) na Slovensku. Rozšírenie, biológia, ohrozenie a ochrana. Banská Bystrica: Fakulta prírodných vied UMB.
- Urban, P., Kadlečík, J., & Kadlečíková, Z. (2012) Vydra riečna – *Lutra lutra*. In Krištofík, J. & Danko, Š. (Ed.), *Cicavce Slovenska – rozšírenie, bionómia a ochrana* (pp. 440-447). : Veda, Vydavateľstvo SAV.
- Václavíková, M., Václavík, T., & Kostkan, V. (2011). Otters vs. fishermen: Stakeholders' perceptions of otter predation and damage compensation in the Czech Republic. *Journal for Nature Conservation*, 19(2), 95-102. Retrieved from <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S1617138110000543>
<http://dx.doi.org/10.1016/j.jnc.2010.07.001>
- Veselovský, Z. (1998). *Vydra*. Praha: Aventinum.
- Veselovský, Z. (2000). *Člověk a zvíře*. Praha: Academia.
- Wisniowska, L. (2006). Otter (*Lutra lutra* L.) damage in commercial carp ponds of Southern Poland. *Hystrix*, 17(2), 137-141.

Peter Urban, doc., Ing., PhD.

Vyučuje na Katedre biológie a ekológie Fakulty prírodných vied Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Špecializuje sa na výskum, ochranu a manažment vybraných druhov a skupín živočíchov (napríklad vydry riečnej, hlucháňa, obojživelníkov, veľkých šeliem a pod.) a ich popularizáciu.

Kontakt: Katedra biológie a ekológie, FPV UMB, Tajovského 40, 974 01 Banská Bystrica, e-mail: Peter.Urban@umb.sk, resp. urbanlutra@gmail.com